

nis (de Montalbà, T-e-Garona), del S. XIV (PSW IV, 310-312; II, 2a; Rayn. IV, 13a), però avui el gc. *dechà* (o *dichà*) s'estén des de l'Alt Arrieja fins al límit del basc (Rohlf's, *Le Gc.*, p. 46, § 174) i per la costa fins a Bordeus (*dichà*, *TdF*), i el llgd. *deichà*, *daissà* arriba des de Foix fins molt enllà de la costa, fins al Carci (*doissà*, *Lescalle*) i avança una punta fins a algun punt d'Alvèrnia (*ALing. Mass. Centr.*, 898, 1192); l'altra meitat del domini, incloent-hi el Roine, Provença, etc., resta fidel fins avui a *leissà*, *laissà*.

A Sicília *dassari*, i a Calàbria *dassare*, que cobreix tota la part central i meridional de la regió; no sols per tanta extensió cap al Nord, no és fàcil de creure que siguin formes degudes a influència hispànica, sinó que ho descarta, junt amb la *-ss-* i la *-at-*, el paral·lelisme amb el que ha passat a Sardenya. Allà *dassare* ja apareix molt repetidament en el *Condaghe* logudorès de Silki (que és de 1150, molt anterior a la invasió catalana),⁴ mentre que avui predomina *lassare* en la illa: doncs, mateix impuls que en les terres hispanopirenaiques però independent d'allà, i ací no prou fort per triomfar de les forces conservadores del llenguatge. En fi la *d-* apareix també en algun clap escadusser de l'extrem Nord del domini italià.

Aquesta *d-* presenta, doncs, un quadro de conjunt sui-gèneris, i no pas fàcil d'explicar. Cosa que conduïa Diez a derivar el tipus *deixar* del ll. *DESINĒRE* id.; la idea s'hauria pogut defensar fonèticament, si bé amb gran dificultat, a base de partir del perfet clàssic *DESĪI*, cf. *desisset* 'abandonés, renunciés' en Petroni (LXVIII, 6). Però no ens cansem a cercar-hi combinacions que ho salvin, perquè contra la idea de tota explicació que remunti fins al llatí vulgar, hi ha el gran fet que, en totes les llengües on la innovació *d-* es presenta, ho fa en època més o menys tardana, sense imposar-se més que secundàriament, i amb lluita porfídiosa, no sempre amb èxit. Ni el castellà no hi fa excepció.

MzPi., *Orig.*, 93-5, Cuervo i Oelschlager ens en donen detalls, i fou sobretot Tailhan que ja el 1875 (*Rom.* IV, 262-4) ens documentà els detalls d'aquesta lluita, en un estudi basat en un savi examen d'un miler d'escriptures castellanques, en què veiem com el vulgarisme *dessare*, *daisare*, apareix primer tímidament i va guanyant pensament terreny damunt les formes del tipus *laiscare*, *lexare*, que regnen en les glosses i docs. de 950 fins a 1250. En els altres països romànics, més cultes que la rude Castella dels orígens, la *d-* topà amb resistència més forta, en part fracassà la innovació, en part en quedaren illots esparsos, en part s'imposà a l'últim a força de repetir-se l'alteració. Des del treball de Tailhan ja resultà evident que *dexar* era una alteració de data merament romànica i que per tant calia descartar *DESĪI* i *DESINĒRE*.

Amb més raó, per tant, hem de rebutjar la proposta d'uns estudiosos que voldrien partir encara de més amunt: una variant de *LAXARE* de data itàlica prellatina o de llatí ultra-arcaic **DAXARE* amb una *D-* que l'erudit brasiler S. Silva Neto (*Hist. da Li. Port.*) i el francès P. Nauton (*RLiR* XXVII, 214) comparen amb

els itàlics o llatins pre-literaris *dingua*, *dacruma*, *dautia* (per *lingua*, *lacrima*, *lautia*); ja MzPi. (*BRAE* XXXIV, 205) va descartar el suggeriment de Silva Neto. Contra tots dos cal també fer-los notar que en aquests mots itàlics es tracta, sempre, d'una *D-* indoeuropea canviada en *L-* i no pas del contrari, mentre que és sabut que *LAXUS* i *LAXARE*, són inseparables de *LANGUIDUS*, *LANGUERE*, i van amb el gr. *λήγω*, irl. ant. *lacc*, esc. ant. *slaker* 'fluix, deixat anar', per tant la seva

¹⁰ *L-* és invariable i no hi ha tal canvi d'una *L-* en *D-*⁵

Prescindint d'altres explicacions increïbles,⁶ s'han suggerit diverses idees acceptables a priori, però amb flac suport. M-L., *REW*, 4955, partint de l'observació d'Ascoli, *AGI* XII, 24-7, que a Piverone, localitat piemontesa, només s'usa una forma amb *d-* (*dasa*) a l'imperatiu, mentre que la resta del verb comença per *l-* (i en un punt del Tessí passa igual, en una forma *daga*),⁷ s'inclina a creure que l'oposició entre *da* o *lascia* 'dóna o deixa', pogué ser causa de l'extensió de la *d-* del primer verb al segon; Spitzer abundà en la mateixa idea (*AiLC* II, 1944, 13-6), i almenys tots dos veieren clarament l'única direcció general en què els fets filològics i el quadro de conjunt romànic forcen el lingüista a donar l'explicació: alteració vulgar, deguda a l'acció d'unitats lingüístiques externes al mot, capaces d'actuar en molts llocs diversos, amb caràcter autòcton i independent en cada romanç, i en dates distintes. Però la tenaç indagació del nostre inquisitiu mestre no conduí Spitzer (i encara menys M-L.), com també ho veu Moll (*AlcM*), a la troballa d'unes condicions fraseològiques convincents en què *DARE* pogués exercir sobre *LAXARE* una acció tan trasbalsadora com pertinaç; confessa el mateix Spitzer: «la fórmula que ando buscando y que no he encontrado» (p. 14, tot apellant a l'ajuda d'Aebischer, que no vingué mai).

Schuchardt, *ZRPb.* xv, 241, i MLWagner, *ZRPb.* LXII, 70ss., van admetre un encreuament entre *LAXARE* i *DELAXARE*; aquest últim, en efecte, va existir en el castellà arcaic: *delexar*, doc. de 1198, 1206, 1218, 1235 (MzPi., *DLing.*, 262.92, 266.10, 14, 15, 327.27, 277.10; Staaff, *Docs. Leon.*, aa. 1236, 1245, 15.27, 26.44). Però no em sembla possible d'admetre un encreuament entre un verb i el seu derivat, que tothom devia percebre com a tal derivat, per consegüent amb consciència que *DE-* era un element postfís; i precisament un encreuament limitat a la consonant primera del mot.

Com que, per altra part, l'oposició entre *da* i *deixa* és un cas que es dona poc sovint, encara semblaria més defensable tornar a la primera explicació d'Ascoli, *AGI* XI, 117ss., que considerava *deixar* com un mer descendent de *DELAXARE* contret per la pronúncia ràpida que és pròpia dels verbs quasi-auxiliars; però ultra que amb això violem la presumpció adquirida des de Tailhan que *deixar* ve de *lexar* *LAXARE*, tanmateix no és de creure que un mot com 'deixar' per molt que se'n repetís l'ús, sofrís un tractament absolutament excepcional com el de *anar* *AMBULARE* (comandament militar) i ara sabem que *cosí* no es deu (contra el que suposava Ascoli) a una contracció